

TUUSULAN ANTTILANRANNAN LUONTOSELVITYS

enviro

Esa Lammi, Pekka Routasuo & Marko Vauhkonen

20.3.2014

TUUSULAN ANTTILANRANNAN LUONTOSELVITYS

Sisällys

1 Johdanto.....	3
2 Selvitysalue ja tietolähteet.....	3
3 Menetelmät.....	3
3.1 Liito-oravainventointi.....	5
3.2 Viitasammakkoinventointi.....	5
3.3 Pesimälinnustonselvitys.....	5
3.4 Lepakkonselvitys.....	6
3.5 Kasvillisuuden ja luontotyyppien inventointi.....	6
4 Selvitysalueen yleiskuvaus.....	6
5 Liito-orava ja viitasammakko.....	11
6 Pesimälinnusto.....	12
6.1 Huomionarvoiset lajit.....	14
7 Lepakot.....	15
7.1 Lepakoille tärkeät alueet.....	16
8 Arvokkaat luontokohteet ja lajit.....	17
8.1 Tuusulanjärven lintuveden Natura 2000 -alue.....	17
8.2 Etelärannan lähteikkö.....	18
8.3 Pähkinäpensaslehto.....	19
9 Suositukset.....	20
10 Lähteet ja kirjallisuus.....	21

Liite 1. Anttilanrannan luontokohteet.

Kansi: Huomattava osa Anttilanrannan selvitysalueesta on peltoa. Kuva selvitysalueen pohjoispäästä Rantaniityntien ympäristöstä. Pellon takana näkyy Tuusulanjärven rantapuustoa.

Ilmakuvat ja pohjakartat © Maanmittauslaitos.

Valokuvat © Esa Lammi.

1 JOHDANTO

Tuusulan kunta tilasi keväällä 2013 Anttilanrannan alueen luontoselvityksen Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:ltä. Selvitystä käytetään asemakaavoituksen tausta-aineistona. Toimeksiantoon kuului keväällä tehty liito-orava-, viitasammakko- ja pesimälinnustوسelvitys sekä kesällä tehty lepakkoselvitys ja kasvillisuuden ja arvokkaiden luontokohteiden inventointi.

Tässä raportissa esitellään Tuusulanjärven länsipuolella sijaitsevan Anttilanrannan alueen luonnonolot, arvokkaat luontokohteet sekä huomionarvoisten eläin- ja kasvilajien esiintymät. Lisäksi annetaan suosituksia maankäytön suunnittelun tueksi. Selvityksen ovat laatineet biologit FM Esa Lammi, LuK Pekka Routasuo ja FM Marko Vauhkonen Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:stä.

2 SELVITYSALUE JA TIETOLÄHTEET

Anttilanrannan selvitysalue sijaitsee Paijalantien ja Tuusulanjärven välissä. Alueen pohjoispuolella on Anttilan koetila ja eteläpuolella pientaloalue (kuva 1). Selvitysalueen pinta-ala on 33 hehtaaria. Huomattava osa siitä (noin 15 hehtaaria) on Tuusulanjärven rannan suuntaan viettävää peltoa. Rantaviivaa selvitysalueella on noin 700 metriä. Koko rantajakso on kosteapohjaista, herkästi tulvivaa lehtimetsää. Metsää on lisäksi pieniä kuvioita alueen länsireunassa Paijalantien varressa. Tuusulanjärven rannalla selvitysalueen keskiosassa on kolme rakennusta. Alueen länsireunassa on muutama asuinrakennus.

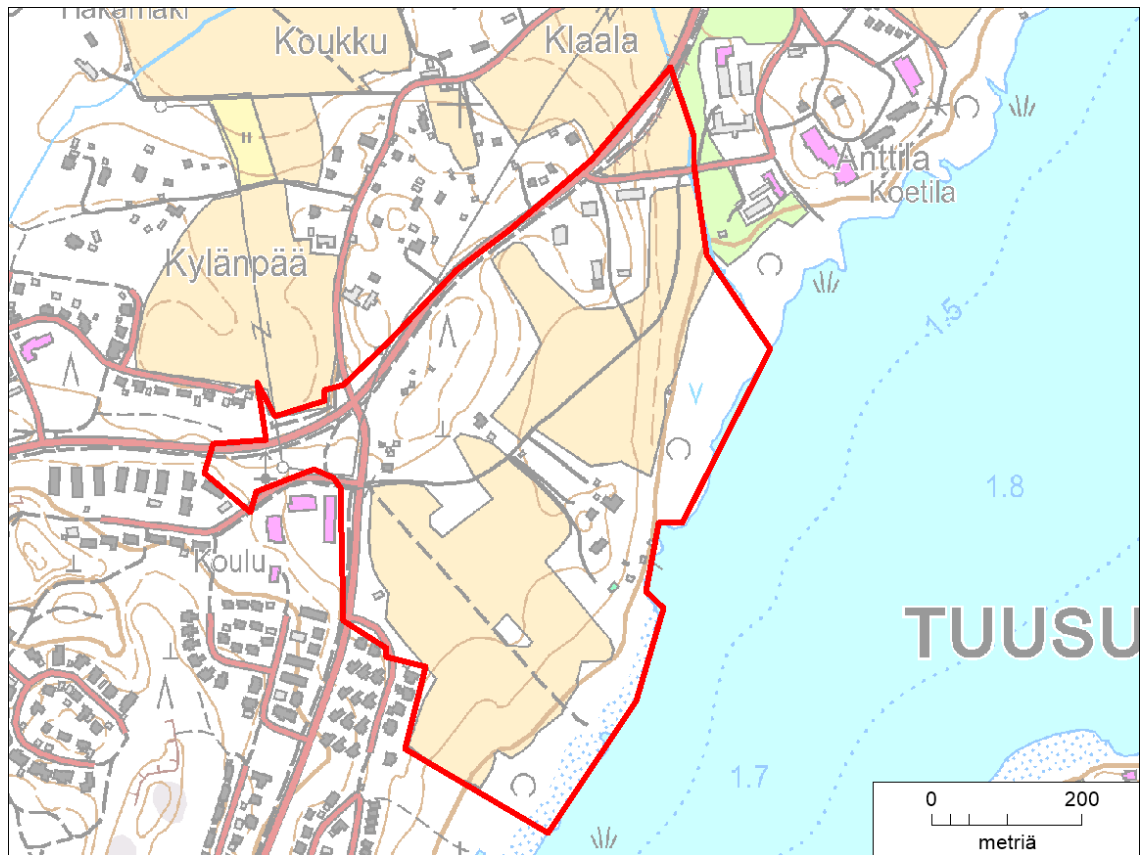
Anttilanrannan alueelta ei ole aiemmin tehty kattavaa luontoselvitystä. Alueen luoteisreuna (Paijalantien ympäristö) oli mukana Tuusulan yleiskaavan luontoselvityksessä (Luontotieto Keiron Oy 2011). Alueella ei tuolloin todettu merkittäviä luontokohteita tai lajiesiintymiä. Lisäksi alueella on tehty vuonna 2009 liito-oravaselvitys (Helminen & Jokinen 2009), mutta lajia ei tavattu.

Selvitysalueen ranta kuuluu Tuusulanjärven lintuvesi -nimiseen Natura 2000 -alueeseen. Tuusulanjärven lintuvesi on kolmesta kohteesta koostuva Natura 2000 -alue, joka on suojeltu lintudirektiivin perusteella. Eteläisin kohteista kattaa selvitysalueen rannan, rannanläheisen vesialueen ja suurimman osan Anttilanrannan rantametsästä.

Selvitystä varten kootusta muusta lähtöaineistosta (Uudenmaan ELY-keskus, Keski-Uudenmaan ympäristökeskus, Tuusulan kunta) ei ilmennyt muita arvokkaita luontokohteita tai lajiesiintymiä.

3 MENETELMÄT

Luontoselvitys tehtiin asemakaavatarkkuudella soveltaen Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi -oppaan (Söderman 2003) ohjeita. Työ painotettiin niihin lajeihin ja luontotyyppeihin, joiden säilyttämiseen on lainsäädännön tuomat velvoitteet.

Kuva 1. Anttilanrannan selvitysalue (punainen rajaus) kartta- ja ilmakuvapohjalla.

Maastossa inventoitiin viitasammakon, huomionarvoisten lintulajien, lepakoiden sekä huomionarvoisten kasvilajien esiintyminen koko alueelta. Lisäksi selvitettiin arvokkaiden luontokohteiden esiintyminen (mm. luonnonsuojelulain 29 §:n mukaiset suojellut luontotyypit, vesilain 2 luvun 11 §:n mukaiset pienvesikohteet, lajistollisesti merkittävät metsälain 10 §:n mukaiset elinympäristöt, Suomessa uhanalaiset luontotyypit (Raunio ym. 2008a, b) sekä mahdolliset muut arvokkaat luontokohteet). Pellot ja pihat jätettiin maastotöiden ulkopuolelle.

Maastotöissä käytettiin GPS-paikanninta (Garmin 60Cx ja 62s), jolla luontokohteet ja lajien havaintopaikat voitiin paikantaa asemakaavoituksen kannalta riittävällä tarkkuudella.

3.1 Liito-oravainventointi

Liito-oravan esiintyminen selvitettiin kiertämällä alueen metsät läpi ja etsimällä liito-oravan jätöksiä Sierlan ym. (2004) ohjeiden mukaisesti. Jätöksiä etsittiin erityisesti kookkaiden haapojen, järeiden kuusten ja kolopuiden tyviltä Paijalantien itäpuolen metsäkuvioista. Liito-oravaselvityksen maastotyöt tehtiin 14.5.2013. Selvityksestä vastasi Pekka Routasuo.

3.2 Viitasammakoinventointi

Viitasammakko on liito-oravan tavoin luontodirektiivin liitteen IV(a) laji, jonka lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kiellettyä. Viitasammakot lisääntyvät matalavetisillä, rehevillä rannoilla, pienissä lampareissa ja toisinaan myös ojissa. Lajin esiintyminen on luotettavimmin selvitettävissä huhti–toukokuun vaihteessa, jolloin koiraat äännelevät kutupaikoilla kuuluvasti pulputtaen. Soidinääntely on vilkkainta usein iltahämärissä (esim. Sierla ym. 2004).

Tuusulanjärven rannalla on viitasammakolle sopivia kutupaikkoja. Sopivat kohteet tarkistettiin 6.5.2013. Selvityksestä vastasi Pekka Routasuo.

3.3 Pesimälinnustaselvitys

Linnustonselvityksen tavoitteena oli arvioida pesimälinnuston kannalta arvokkaimpia kohteita ja antaa tarvittaessa suosituksia maankäytön suunnittelua varten. Pesimälinnusto inventoitiin kahteen laskentakierrokseen perustuvalla kartoituslaskennalla. Laskentapäivät olivat 14.5. ja 19.6.2013. Lisäksi 6.5. tehdyn viitasammakoinventoinnin yhteydessä tavatut huomionarvoiset linnut merkittiin muistiin. Laskentapäivät olivat sateettomia ja tyyniä tai heikkotuulisia. Laskennoissa koko alue kierrettiin kattavasti läpi niin, että mikään kohta ei jäänyt 50 metriä kauemmaksi kulkureitistä.

Laskennat tehtiin varhain aamulla Helsingin yliopiston eläinmuseon kartoituslaskentaohjeita (Koskimies & Väisänen 1988) noudattaen. Laskentojen aikana kirjattiin muistiin kaikki havaitut lintulajit. Ns. huomionarvoisten lajien (uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit, lintudirektiivin liitteen I lajit, petolinnut, kanalinnut, tikat sekä lehtoja ja vanhoja metsiä suosivat lintulajit) havaintopaikat ja havainnon tyyppi (laulava koiras, pari jne.) merkittiin karttapohjalle.

Laskentakierroksia oli tieteelliseen linnustonseurantaan kehitettyjen ohjeiden suositusta vähemmän. Tämän vuoksi tulokset tulkittiin ns. maksimi-periaatteen mukaisesti, jolloin reviiरिकsi tulkittiin yksikin pesintään viittaava havainto lajille sopivassa ympäristössä. Paritulkinnosta jätettiin pois ylilennäneet linnut ja muut linnut, joiden ei oletettu pesivän alueella. Laskennoista vastasi Pekka Routasuo.

3.4 Lepakkoselvitys

Lepakkoselvityksen tarkoituksena oli selvittää alueen lepakkolajisto, paikallistaa tärkeät lepakoiden ruokailualueet, ruokailupaikoille johtavat lentoreitit sekä mahdolliset lepakoiden lisääntymis- ja levähdyspaikat. Selvitys tehtiin reittikartoitusmenetelmällä. Kartoitusreitti noudatti teitä, polkuja ja muita helposti yöllä kuljettavia reittejä ja kattoi mahdollisimman hyvin lepakoille soveltuvat kohteet, joita ovat selvitysalueen metsäiset osat. Inventointikierros tehtiin kesä–elokuussa 2013 kolme kertaa (5.–6.6., 15.–16.7. ja 27.–28.8.2013). Kartoitusyöt olivat sateettomia, tyyniä ja lämpimiä (> +10 °C).

Kartoituskierroksilla liikuttiin rauhallisesti kartoitusreittiä pitkin ja kuulosteltiin lepakoita ultraäänidetektorilla (Pettersson 240x), joka muuttaa lepakoiden korkeataajuiset kaikuluotausäänet ihmiskorvin kuultaviksi. Selvityksessä käytettiin lisäksi digitaalista tallenninta, joka tallensi lepakoiden äänet muistikortille. Hyviltä vaikuttaneilla saalistusalueilla pysähdyttiin ja havainnoitiin lepakoita tarkemmin. Lepakkohavainnot kirjattiin muistiin ja merkittiin kartoille. Lepakoiden käyttämät alueet arvotettiin Suomen Lepakkotieteellisen Yhdistyksen ohjeen mukaisesti. Lepakkoselvityksestä vastasi Marko Vauhkonen.

3.5 Kasvillisuuden ja luontotyyppien inventointi

Selvitysalueen kasvillisuutta ja luontotyyppisiä inventoitiin 13.8.2013. Koko alue käveltiin kattavasti läpi lukuun ottamatta pihamaita ja peltoja sekä Natura 2000 -alueeseen kuuluvaa upottavaa ja hankalakulkuista rantaluhtaa. Muualla kasvillisuus- ja luontotyyppiselvitykseen kuuluivat biotooppikuvioiden mukainen osa-aluejako ja mahdollisten erityiskohteiden inventointi. Osa-alueilta kirjattiin muistiin luonnonolojen yleiskuvaus, runsaimmat kasvilajit ja mahdolliset vähälukuiset lajit. Inventointitietojen perusteella arvioitiin, onko selvitysalueella Natura 2000 -alueen lisäksi luonnonsuojelulain, vesilain tai metsälain mukaisia kohteita tai muita säilyttämisen arvoisia luonnonympäristöjä. Kasvillisuus- ja luontotyyppi-inventoinnista vastasi Esa Lammi.

4 SELVITYSALUEEN YLEISKUVAUS

Selvitysalue jaettiin luontotyyppien ja maankäytön perusteella kahdeksaan osa-alueeseen (kuva 2), joiden luonnonoloja kuvataan tässä luvussa.

Kuva 2. Anttilanrannan selvitysalueen kuvauksessa käytetty osa-aluejako (1–8).

Osa-alue 1

Osa-alueeseen kuuluu Nummenväylän ja siitä etelään kääntyvän Paijalantien varsi. Lähes koko tienvarsi on rakennettua ympäristöä, jota luonnehtivat nurmetetut tienpientareet ja matalakasvuiset joutomaa-alueet (kuva 3). Niiden kasvilajistoon kuuluvat mm. maa-ainesten mukana levinnyt ukonpalko ja valkomesikkä. Nummentien alikulkutunnelin luiskassa kasvoi heinäkuussa 2013 pieni kasvusto Uudellamaalla vain paikoin tavattavaa metsänätkelmää. Sekin lienee päätyntä paikalle muualta tuodun maa-aineksen mukana.

Paijanlantien itäpuolella osa-alueen eteläpäässä on pieni lehtipuustoa kasvava tienvarsimetsikkö. Sen ylispuina on koivua ja alikasvoksena pihlajaa sekä haapaa. Kenttäkerroksen kasvillisuutena on mm. kioloa, sananjalkaa, mustikkaa ja metsäkastikkaa. Pensaskerroksessa on taikinamarjaa ja hieman koiranheittä. Toinen tienvarsimetsikkö on osa-alueen länsipäässä Nummenväylän eteläpuolella. Metsikkö on varttuvaa, 15 metrin korkuista kuusikkoa, jossa kasvaa sekapuuna koivua. Aluskasvillisuudessa vallitsevat mustikka ja metsäkastikka.

Kuva 3. Joutomaalaikku osa-alueen 1 pohjoispäässä. Vaaleanruskeaksi kulottunut heinä on nurmilauhaa ja hietakastikkaa. Komealupiinien kuivat kukintovarret erottuvat tummanruskeina.

Osa-alue 2

Paijalantien itäpuolella on kaksi loivapiirteistä metsämäkeä, joiden välillä on tienvarteen asti ulottuva peltokaistale. Eteläisimmän mäen lounaisrinteellä on useita omakotitaloja ja myös itälaidalla on omakotitalo. Metsäkuvion eteläpuolisko on kivikkoista mäkeä. Puusto on harvennettua männikköä. Alikasvoksena on tiheässä kasvavaa vaahteraa ja pihlajaa. Kenttäkerroksessa tavataan lähinnä kieloa, mustikkaa, oravanmarjaa ja metsäkastikkaa. Länsi- ja itäpuolen omakotitalojen välissä on pieni hakkuuaukea.

Metsäkuvion pohjoispää on puustoltaan varttunutta, joskin harvennettua tuoreen kankaan havumetsää. Puusto on paikoin mänty-, ja paikoin kuusi-valtaista. Alikasvoksena on pihlajavesaikkaa ja nuorta haapaa. Metsikön peltoon rajoittuva itäreuna ja pohjoislaita ovat muuta aluetta rehevämpiä. Näiden alueiden aluskasvillisuudessa on myös lehtomaisen kankaan ja tuoreen lehdon lajistoa, kuten valkovuokkoa, käenkaalia ja pähkinäpensaita. Itärinteellä on pieni, hyvin säilynyt pähkinäpensaslehto, joka on arvokas luontokohde (alaluku 8.3). Alueen muut pähkinäpensaat kasvavat harvennussa metsässä.

Osa-alue 3

Piienhkö peltojen reunustama metsäkumpare, jonka itärinne on jyrkähkö. Metsikön pohjoisreunassa on maatilan varastorakennuksia. Eteläreunassa olleet rakennukset on hiljattain purettu. Pihamaan kasveista on jäljellä mm. kymmenmetrinen punatammi. Metsäkuvio on varttunutta, kuusi- ja koivu-

valtaista sekametsää, jossa on pihlajaa tiheänä alikasvoksena. Aluskasvillisuudessa on lehtomaisen kankaan lajistoa, kuten kieloa, käenkaalia ja mustikkaa. Itärinne on muuta aluetta rehevämpää tuoretta lehtoa. Rinteen puusto on varttunutta kuusta, koivua ja mäntyä. Aluskasvillisuudessa on mm. kieloa, valkokuokkoa, käenkaalia, mustakonnanmarjaa ja oravanmarjaa. Pensaskerroksessa on runsaasti vaahteraa.

Osa-alue 4

Anttilanrannan eteläosan peltoaukea. Lähes koko pelto oli kesällä 2013 kestantona (kuva 4). Runsaampia kasveja olivat timotei, nurminata, juolavehna, pelto-ohdake, hiirenvirna ja siankärsämö. Pellon keskellä on puustoinen moreenitöyräs, joka on kasvillisuudesta päätellen vanha asuinpaikka: vanhoista pihakasveista on jäljellä mm. happomarjaa, lumimarjaa, kultaherukkaa ja kaukasianmaksaruohoa. Puusto on varttunutta mäntyä ja koivua. Pellonlaitteella töyrään eteläreunassa on hiekkapaljastumia, joissa kasvaa ketolajistoa: mm. ahopukinjuurta, kevättaskuruohoa, pölkkyruohoa, särmäkuismaa ja ahdekaunokkia. Silmälläpidettävää ahokissankäpälää kasvoi heinäkuussa 2013 noin neliömetrin alalla.

Peltoaukean pohjoispäässä, selvitysalueen läpi johtavan Rantaniityntien varressa, on toinen metsäkuvio. Sen puusto on nuorta harmaaleppää, raitaa ja vaahteraa. Ylispuina on muutama mänty. Alueelta on otettu aikoinaan maa-ainesta. Kaivukuoppien ympäristössä kasvaa mm. tertuseljaa, nokkos-ta, sudenmarjaa, kieloa, käenkaalia ja metsäalvejuurta.

Kuva 4. Anttilanrannan eteläpään peltoalue on ollut kesannolla jo useita vuosia.

Osa-alue 5

Asuinrakennusten pihamaita. Rannalla on kolme saunarakennusta, jotka ovat Anttilanrannan ranta-alueen ainoat rakennukset. Rantaa on rakennusten kohdalta aikanaan ruopattu. Pihamaille on mm. istutettu vaahteroita ja hopeasalavia. Alueella on myös laaja kasvusto kotkansiipeä, mutta kasvusto lienee istutusperäinen. Pihamaista muodostuvan osa-alueen kasvillisuutta ei muilta osin selvitetty. Rantaa reunustava vesialue kuuluu Tuusulanjärven lintuveden Natura 2000 -alueeseen.

Osa-alue 6

Anttilanrannan pohjoisempi peltoaukea, joka on edelleen viljelykäytössä (ks. kansikuva). Pohjoisin, koetilalle johtavan tien pohjoispuolinen kuvio oli kesällä 2013 rehunurmena, muu peltoalue viljapeltona. Pellon itäreunassa on järveen laskeva valtaoja. Sen varrella kasvoi tavanomaisten oja- ja pien-narkasvien lisäksi karvahorsmaa ja oletettavasti koetilalta karannutta kaukasianjättiputkea. Etelämpänä pellonreunassa kasvoi pikkutakiaista, joka on harvinaistunut maalaisasutuksen seuralainen. Muu pellon reunakasvillisuus oli tavanomaista piennarlajistoa.

Osa-alue 7

Selvitysalueen rantaa reunustaa kosteapohjainen, noin 50–100 metrin levyinen lehtipuumetsä. Sen ulkopuolella on muutaman kymmenen metrin levyinen järviruo'on ja osmankäämin luonnehtima avoluhta. Kosteapohjainen rantametsä puuttuu vain selvitysalueen keskiosasta, jossa kivennäismaa työntyy loivapiirteisenä ”niemenä” rantaan asti (osa-alue 5).

Rantametsä niemen pohjoispuolella osa-alueella 7 on tulvavaikutteista, hankalakulkuista metsäluhtaa, jossa kasvaa enimmillään noin 15 metrin korkuista koivua, harmaaleppää ja tervaleppää. Puusto ei ole vanhaa, mutta pienlahopuuta on runsaasti. Aluskasvillisuutena on mm. kurjenmiekkää, suovehkaa, punakoisoa, leveäosmankäämiä ja järvikortetta. Pellonlaiteeseen rajoittuva metsänreuna on hieman kuivempaa ja pensaikkoisempaa (mm. pajuja ja terttuseljaa). Reunaosan aluskasvillisuutena on lähinnä mesiangervoa, nurmipuntarpäätä, karhunputkea ja nokkosta. Koko osa-alue kuuluu pellonpuoleista reunaa lukuun ottamatta Tuusulanjärven lintuveden Natura 2000 -alueeseen.

Osa-alue 8

Eteläinen ranta-alue on puustoltaan varttuneempaa metsää kuin pohjoisempi ranta-alue. Puusto on lähinnä harmaaleppää, tervaleppää, koivua ja tuomea. Pellonreunan lähellä kasvaa myös vaahteroita. Metsän pellonpuoleinen reuna on lehtoa, jonka kasvilajistoon kuuluvat mm. vuohenputki, maahumala, sudenmarja, käenkaali ja lehtokuusama. Aluskasvillisuus on tiheän puuston alla paikoin melko niukkaa. Kauempana rannasta metsä muuttuu tervaleppävaltaiseksi metsäluhdaksi ja sitten pajukkoluhdaksi. Uloinna on järviruo'on ja kapeaosmankäämin luonnehtimaa luhtaa, jonka kasvilajistoon kuuluu mm. Uudellamaalla melko harvinainen nevimarre. Koko osa-alue

kuuluu pellonpuoleista reunaa lukuun ottamatta Tuusulanjärven lintuveden Natura 2000 -alueeseen.

Rantametsän läpi kulkee kapealle maakannakselle tehty polku, jonka päässä säilytetään soutuveneitä (kuva 5). Venevalkama varmistui viitasammakon kutupaikaksi (ks. luku 5). Polun eteläpuolella lähellä pellonreunaa on luonnontilainen lähteikkö, joka on vesilain mukaan säilytettävä kohde (ks. alaluku 8.2).

Kuva 5. Tuusulanjärven rannan venevalkamalle johtava polku on tiheän tervalepin reunustama.

5 LIITO-ORAVA JA VIITASAMMAKKO

Selvitysalueelta ei löydetty merkkejä liito-oravan esiintymisestä. Anttilanrannan lähialueilta ei ole tiedossa aiempiakaan liito-oravahavaintoja. Paijalantien varren metsäkuviot (osa-alueen 2 pohjoispää, osa-alue 3) olisivat liito-oravalle sopivaa elinympäristöä, mutta ne ovat eristyksissä isommista metsäalueista. Pienet metsäkuviot eivät yksinään täytä liito-oravan vaatimuksia. Liito-oravan esiintyminen Anttilanrannan selvitysalueella ei ole todennäköistä.

Ranta-alueen eteläpäässä todettiin viitasammakon kutupaikka, jossa kuultiin 6.5.2013 noin kymmenen äänitelevää viitasammakkokoirasta ja ainakin yksi tavallinen sammakko. Viitasammakon lisääntymispaikka sijaitsee rantametsän reunassa pienen venevalkaman vieressä (kuva 6). Alueella on pensaikkoista luhtaa ja osmankäämivaltaista luhtaa. Kutupaikka sijaitsee Natura 2000 -alueella. Lähes koko selvitysalueen rantajakso on viitasammakon kutupaikaksi soveltuvaa. Muualla lajia ei kuitenkaan havaittu.

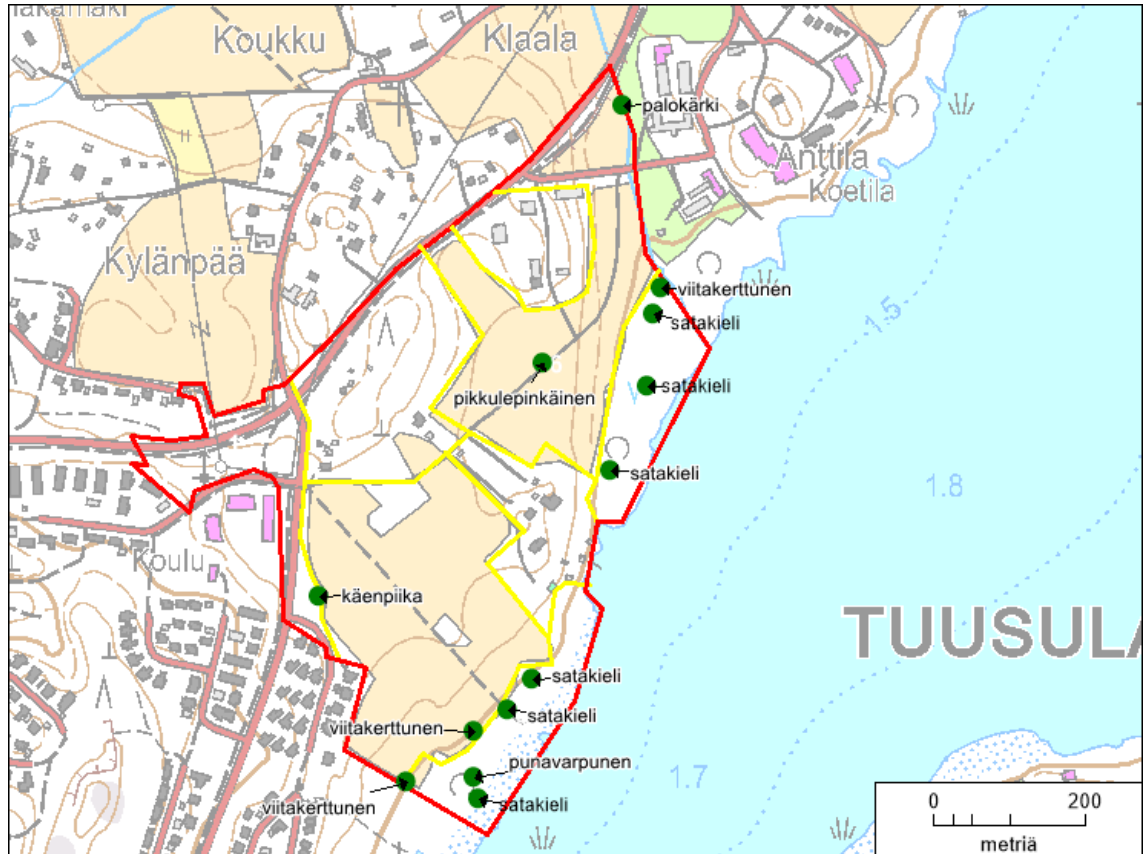
Kuva 6. Keväällä 2013 todettu viitasammakon kutupaikka Anttilanrannan selvitysalueen eteläpäässä.

6 PESIMÄLINNUSTO

Selvitysalueella tehtiin pesintään viittaavia havaintoja 36 lintulajista (taulukko 1). Linnustoon kuului sekä metsälintuja, asuttujen alueiden lajeja että kosteikkolintuja. Varsinaiset peltolinnut puuttuivat linnustosta kokonaan, mutta pensaikkoisia avomaita suosivia lajeja tavattiin useita.

Kolmannes havaituista lintulajeista on runsaita metsälintuja, jotka tulevat toimeen monenlaisissa metsissä (kirjosieppo, käpytikka, laulurastas, lehtokerttu, mustarastas, pajulintu, peippo, punakylkirastas, räkättirastas, sepelkyyhky, sinitäinen, talitiainen). Vähälukuisiin metsälintuihin kuuluivat mustapääkerttu, palokärki ja rantametsiä suosiva satakieli. Huomionarvoisia pensaikkoisten alueiden lintuja olivat pikkulepinkäinen, punavarpunen ja viitakerttunen. Asuttujen alueiden lajeihin lukeutuvat fasaani, harakka, hemppo, kottarainen, käenpiika, naakka, pikkuvarpunen, tikli ja västäräkki. Pelkästään ranta-alueella havaittiin sinisorsa, pajusirkku ja ruokokerttunen, jotka kaikki ovat tyypillisiä ruovikkoisten rantojen lintuja. Natura 2000 -alueeseen kuuluvia rantaluhtia ei kierretty, joten kaikkia rannan lajeja ei välttämättä havaittu.

Alueella ei tavattu uhanalaisia lintulajeja. Käenpiika ja punavarpunen ovat silmälläpidettäviä (NT) lajeja (Rassi ym. 2010). Lintudirektiivin liitteen I lajeihin kuuluvat palokärki ja pikkulepinkäinen.

Kuva 7. Vuoden 2013 lintulaskennoissa tavattujen huomionarvoisten lintulajien reviirit ja todennäköisesti muualla pesineen palokärjen havaintopaikka. Käenpiika havaittiin ainoastaan 19.6.

Taulukko 1. Anttilanrannan selvitysalueen lintulaskennoissa v. 2013 havaitut lajit.

Laji	14.5.	19.6.	Laji	14.5.	19.6.
fasaani	x		pikkulepinkäinen		x
harakka		x	pikkuvarpunen	x	x
hemppo	x		pensaskerttu	x	x
keltasirkku	x	x	punarinta	x	
kirjosieppo	x	x	punavarpunen		x
kottarainen	x	x	ruokokerttunen	x	x
käenpiika		x	räkättirastas	x	x
käpytikka	x		satakieli	x	x
laulurastas	x		rautiainen	x	x
lehtokerttu	x	x	räkättirastas		x
mustapääkerttu		x	sepelkyyhky		x
mustarastas	x	x	sinisorsa	x	
naakka		x	sinitiainen	x	x
pajulintu	x	x	talitiainen	x	x
pajusirkku	x	x	tikli		x
palokärki		x	viherpeippo		x
peippo	x	x	viitakerttunen		x

6.1 Huomionarvoiset lajit

Käenpiika pesii lehti- ja sekametsissä usein peltojen, asutuksen tai hakkuiden pirstomilla seuduilla. Laji on taantunut voimakkaasti viime vuosikymmeninä ja se on arvioitu Suomessa silmälläpidettäväksi (NT; ks. Rassi ym. 2010) lajiksi. Selvitysalueella todettiin käenpiika 19.6. tehdyssä laskennassa, jolloin yksi koiras huuteli selvitysalueen länsiosassa pellon reunametsässä.

Palokärki on EY:n lintudirektiivin liitteen I laji, joka suosii vanhoja havuja ja sekametsiä. Palokärjet liikkuvat pesimäaikana melko laajalla alueella ja reviiirin tulkinta on hankalaa, ellei pesää löydetä. Palokärki havaittiin kesäkuun lintulaskennassa alueen pohjoisreunassa kohtilan länsipuolella. Havaintopaikka ei sovellu palokärjen pesimäpaikaksi, joka sijaitisi todennäköisesti selvitysalueen ulkopuolella.

Pikkulepinkäinen pesii pellonreunoilla, pensoittuneilla niityillä, hakkuuaukeilla, voimajohtoaukeilla ym. puoliavoimilla alueilla. Pikkulepinkäinen on EY:n lintudirektiivin liitteen I laji, joka on vähentynyt Suomessa. Pikkulepinkäinen luokiteltiin aiemmin silmälläpidettäväksi, mutta uusimmassa uhanalaisuusarvioinnissa (Rassi ym. 2010) se on siirretty elinvoimaisten lajien joukkoon. Pikkulepinkäiskoira havaittiin kesäkuun lintulaskennassa pohjoisemman peltoauekan keskellä. Pellon ympäristössä on lajille sopivaa pensaikkoista pesimämaastoa.

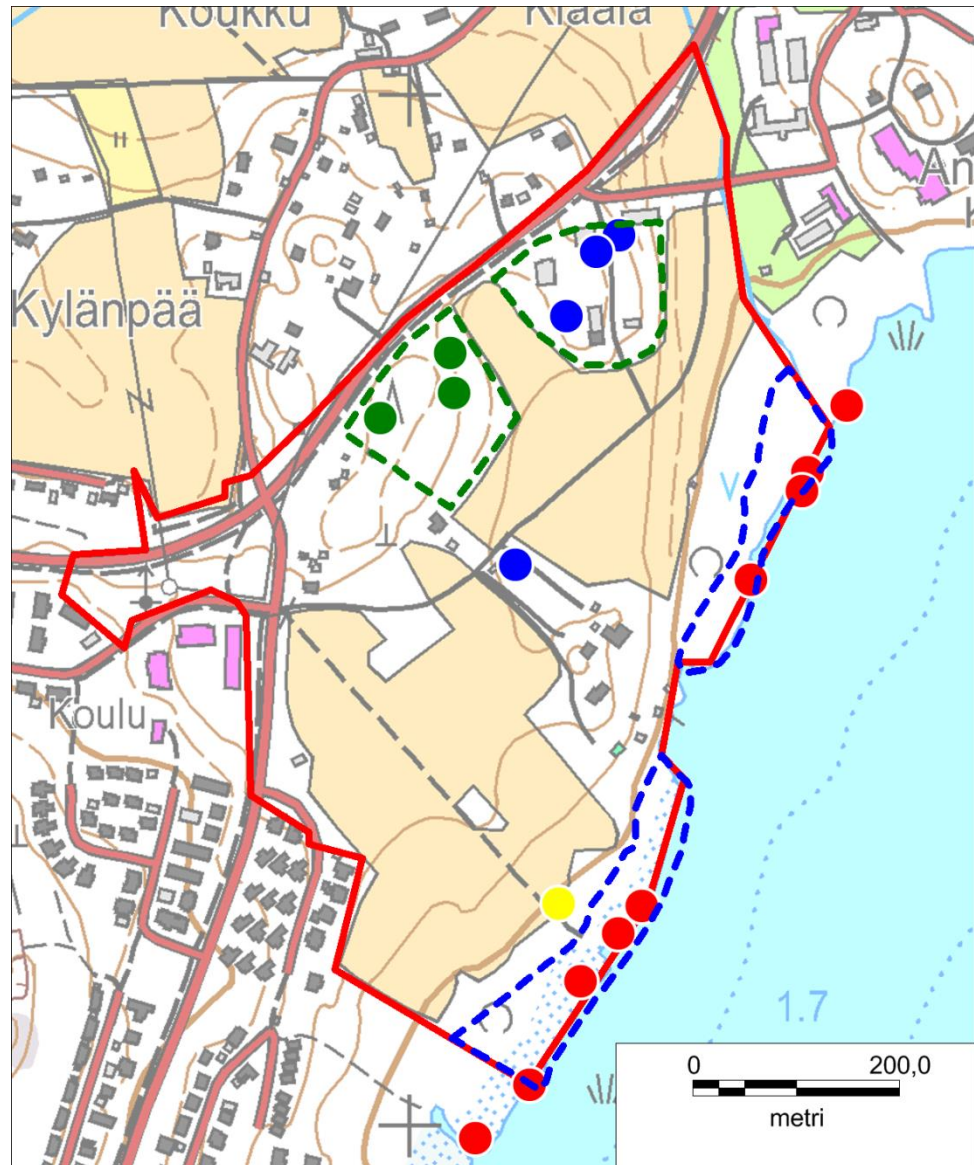
Satakieli pesii lehtotiheiköissä ja nuorissa lehtimetsissä. Monet pesimäpaikoista ovat rannoilla. Satakieli on Uudellamaalla runsain yölaulajiin lukeutuva lintulaji. Anttilanrannan alueella todettiin kuusi satakielen reviiiriä, jotka kaikki sijaittivat Natura 2000 -alueeseen kuuluvassa rantametsässä. Ensimmäiset satakielet olivat paikalla jo 6.5. Kesäkuussa kolmella reviiirillä tavattiin varoiteleva satakieli.

Punavarpuksen on silmälläpidettävä (NT; ks. Rassi ym. 2010) pensaikkoisten niittyjen ja pellonreunuspensaikkojen pesimälintu, joka viihtyy myös kosteikkojen pensaikkorannoilla. Laji runsastui Suomessa suuresti 1900-luvun jälkipuolella, mutta on sittemmin vähentynyt. Selvitysalueen eteläpään rantametsässä oli yksi punavarpuksen reviiiri.

Viitakerttunen on lehtojen, puutarhojen ja pensaikkojen yölaulaja. Laji talvehtii useimmista muista lintulajeistamme poiketen Kaakkois-Aasiassa. Suomeen asti saapuvien viitakerttusten määrä vaihtelee suuresti vuodesta toiseen. Kesällä 2013 viitakerttusia oli poikkeuksellisen runsaasti. Selvitysalueella todettiin kolme viitakerttusen reviiiriä, jotka kaikki olivat rantametsikön pellonpuoleisissa, pensaikkoisissa reunassa.

7 LEPAKOT

Anttilanrannan lepakkoselvityksessä tehtyjen havaintojen paikat on merkitty kuvan 8 karttaan.

Kuva 8. Vuoden 2013 lepakkoselvityksen havaintojen paikat. Punaisilla ympyröillä on merkitty vesisiippahavainnot, sinisillä pohjanlepakkohavainnot, vihreillä viiksi-/isoviiksi-siippahavainnot ja keltaisella ympyrällä siippalajista tehty havainto. Luokan II lepakkoalueet on rajattu sinisellä ja luokan III alueet vihreällä katkoviivalla.

Vesisiippa on Suomen eteläosissa yleinen pienikokoinen lepakkolaji, jota tavataan maan keskiosiin saakka. Se saalistaa vesistöjen rannoilla lähellä veden pintaa lentäen; tosin vesisiipat saattavat usein poiketa myös rantametsiin tai rantaluhdille. Vesisiippoja voi havaita myös piholla tai puustoisilla alueilla kun ne siirtyvät päiväpiilojen ja saalistusalueiden välillä.

Tuusulanjärven rannalla havaittiin vesisiippoja kaikilla kolmella kartoituskerralla. Kesäkuussa yksilöitä tavattiin vähintään yhdeksän, heinäkuussa

vähintään kuusi ja elokuussa ainakin kolme eri yksilöä. Rannan läheisyydessä tehtiin kesäkuussa havainto lajilleen määrittämättömästä siipasta.

Pohjanlepakko on keskikokoinen lepakkolaji, jolle ominaisia elinympäristöjä ovat erilaiset metsäiset tai puustoiset kulttuurimaisemat myös kaupungeissa. Laji välttelee laajoja puuttomia alueita. Pohjanlepakot saalistavat tyypillisesti yli viiden metrin tai jopa 20 metrin korkeudella maan pinnasta, usein puunlatvojen tasalla. Suomessa pohjanlepakkoa on tavattu pohjoisinta Lappia myöten ja se onkin yleisin ja runsain lepakkolajimme.

Luontoselvityksen osa-alueella 3 (ks. luku 4) tehtiin kaikilla kartoituskerroilla havainnot pohjanlepakosta. Kesä- ja elokuun käynneillä tavattiin yksi yksilö ja heinäkuun käynnillä kaksi yksilöä. Elokuussa yksi pohjanlepakko havaittiin myös osa-alueella 5.

Viiksi- ja isoviiksisiioppaa ei voida varmuudella erottaa toisistaan pelkän maastohavainnon perusteella. Molemmat ovat pienikokoisia, tyypillisesti metsissä tai niiden reunoilla ja pienillä aukioilla saalistavia lajeja. Viiksisiioppa suosii ilmeisesti isoviiksisiioppaa enemmän kulttuuriympäristöjen metsiköitä. Loppukesällä viiksisiiopat siirtyvät usein metsistä saalistamaan avoimemmilla alueilla, kuten rannoilla tai pihoidilla. Isoviiksisiioppa on edellistä selvemmin metsälaji ja sitä voi tavata jopa mäntykankailla. Suomessa molempia lajeja tavataan maan etelä- ja keskiosissa ja ne ovat melko yleisiä.

Osa-alueen 2 kuusivaltaisessa metsässä tehtiin heinä- ja elokuussa havainnot viiksi-/isoviiksisiiopasta. Heinäkuussa tehtiin kaksi havaintoa, jotka saattoivat koskea samaa yksilöä. Elokuussa havaintoja tehtiin vain yksi.

7.1 Lepakoille tärkeät alueet

Selvityksessä ei todettu lepakoiden lisääntymis- ja levähdyspaikkoja (luokan I kohteet; ks. Suomen Lepakkotieteellinen yhdistys 2012). Tällaisia saattaa kuitenkin olla alueen vanhoissa rakennuksissa, joita ei voitu tarkistaa tämän selvityksen yhteydessä. Osa-alueilla 2 ja 3 havaittujen viiksi-/isoviiksisiioppien sekä pohjanlepakoiden lisääntymis- ja levähdyspaikkoja voi sijaita myös selvitysalueen ulkopuolisissa rakennuksissa (esim. Pajalantien länsipuoli, jonne on lepakoille sopivat kulkuyhteydet).

Arvoluokan II kohteeksi (tärkeä ruokailualue) katsottiin tulosten perusteella Tuusulanjärven rantavyöhyke (kuva 8), jossa avoluhdalla ja sen edustalla havaittiin merkittäviä määriä vesisiioppoja.

Arvoluokkaan III kuuluviksi luokiteltiin muut lepakoiden käyttämät alueet osa-alueilla 2 ja 3 (kuva 8). Osa-alueella 5 tehty havainto koski todennäköisesti ohilentävää yksilöä, minkä vuoksi aluetta ei katsottu luokkaan III kuuluvaksi.

Selvityksessä ei havaittu merkittäviä lepakoiden siirtymäreittejä. Alueen keskellä olevat pellot katkaisevat suojaisten kulkuyhteyden; lepakoiden on mahdollista siirtyä rannan ja metsäalueen välillä ainoastaan osa-alueen 5 kautta. Ainakin vesisiiopat siirtyvät päiväpiiloistaan saalistusalueille todennäköisemmin Tuusulanjärven rannan suuntaisesti. Niille sopivia lisäänty-

mis- ja levähdyspaikkoja saattaa olla esimerkiksi Anttilan tilan rakennuksissa.

Suomi liittyi Euroopan lepakoidensuojelusopimukseen (EUROBATS) vuonna 1999. Sopimus velvoittaa huolehtimaan lepakoiden suojelusta lainsäädännön kautta sekä tutkimusta ja kartoituksia lisäämällä. EUROBATS-sopimuksen mukaan luokan II alueiden arvo lepakoille on huomioitava maankäytössä. Luokan III alueita koskevia suosituksia ei sopimuksessa ole, joten ne on huomioitava maankäytössä mahdollisuuksien mukaan.

8 ARVOKKAAT LUONTOKOhteet JA LAJIT

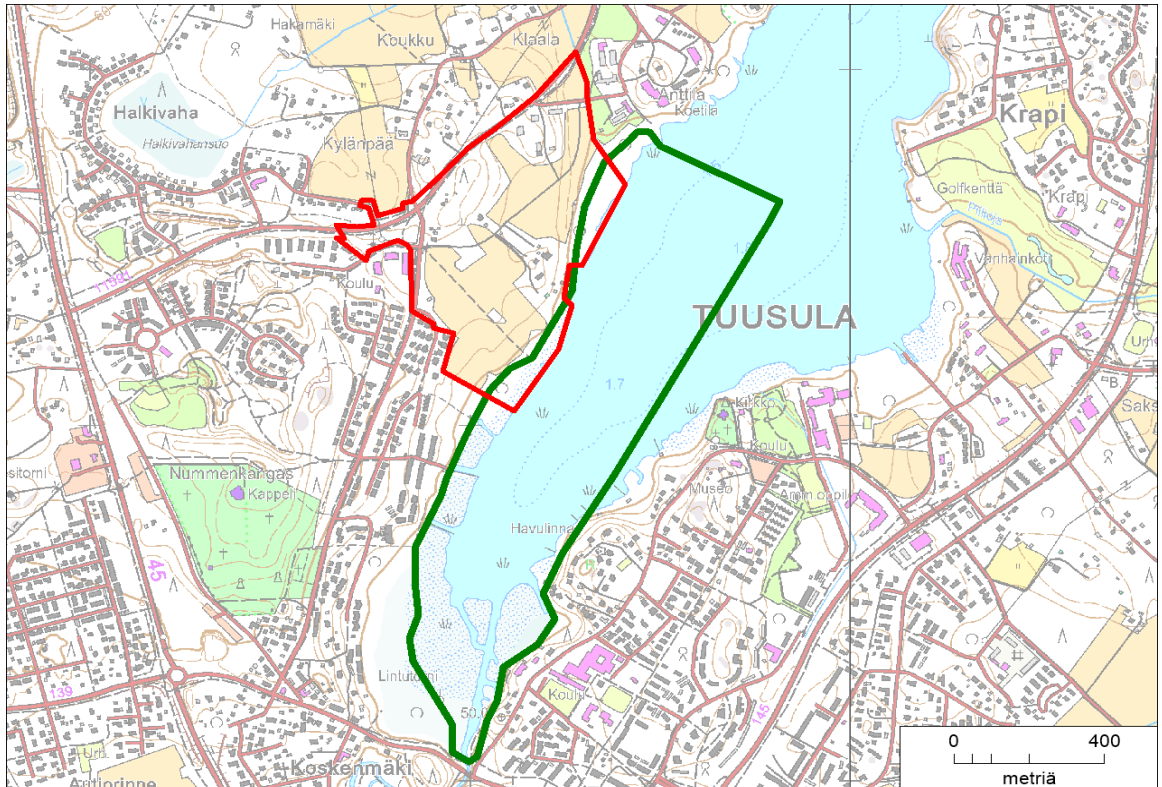
Anttilanrannan merkittävät luontoarvot keskittyvät Natura 2000 -alueeseen kuuluvan rantametsään ja rantakosteikkoon. Alueella todettiin viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikka (luku 5), luonnontilainen vesilain suojaama lähteikkö sekä useita huomionarvoisten lintulajien reviierejä. Rantametsä on suurelta osin metsäluhtaa, joka on uhanalainen luontotyyppi (Rauho ym. 2008a, b). Ranta-alue osoittautui myös lepakoiden tärkeäksi ruokailualueeksi. Ainoa merkittävä luontokohde ranta-alueen lisäksi on Pajjalantien lähellä sijaitseva pähkinäpensaslehto, joka täyttää luonnonsuojelulain mukaisen suojellun luontotyypin (pähkinäpensaslehto) tunnusmerkit.

Selvitysalueella ei todettu uhanalaisia eläin- tai kasvilajeja. Eteläpään pellon keskellä sijaitsevan metsäsaarekkeen eteläreunassa kasvaa silmälläpidettävää (NT; ks. Rassi ym. 2010) ahokissankäpälää. Silmälläpidettävistä linnuista tavattiin käenpiika ja punavarpuunen (ks. luku 6).

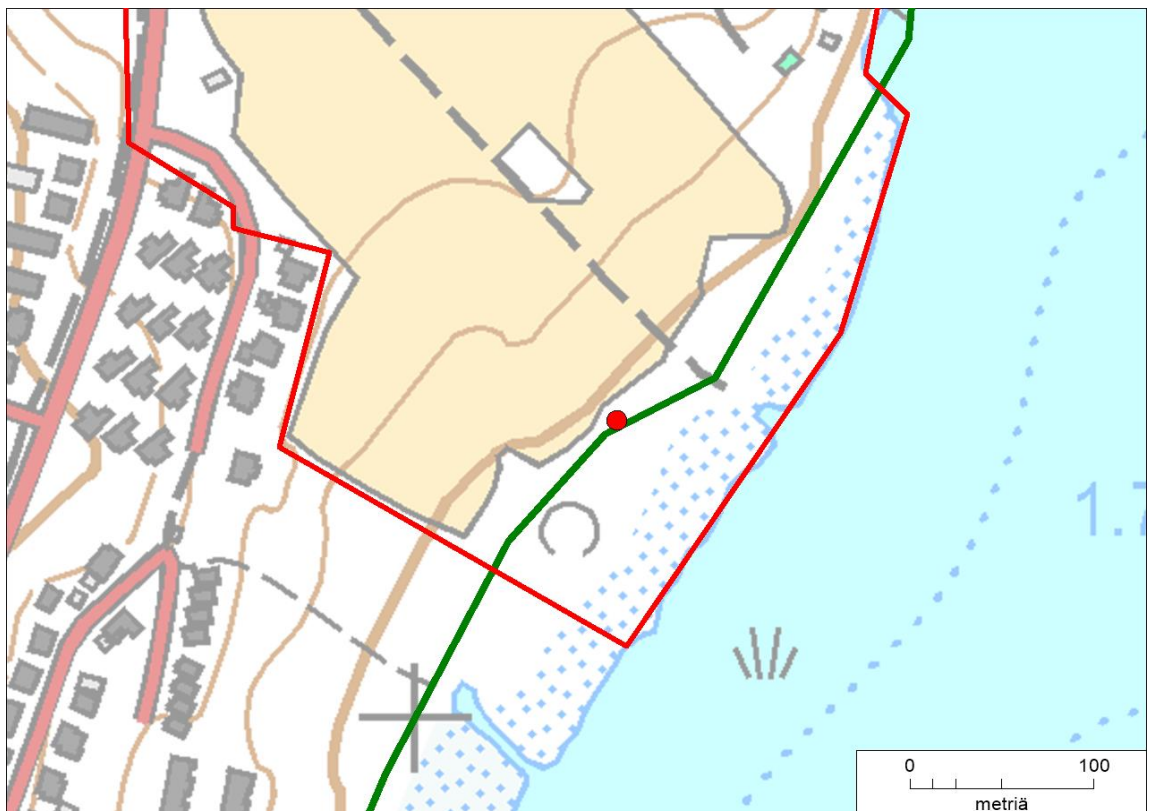
8.1 Tuusulanjärven lintuveden Natura 2000 -alue

Tuusulanjärven lintuvesi on kolmesta kohteesta muodostuva Natura 2000 -alue. Eteläisin kohde kattaa suurimman osan järven eteläpäästä. Myös Anttilanrannan ranta-alue kuuluu Natura 2000 -alueeseen (kuva 9). Mukana on vesialueen lisäksi suurin osa rantametsästä; vain kuivin pellonpuoleinen reuna on jätetty Natura 2000 -rajauksen ulkopuolelle.

Tuusulanjärven lintuveden Natura 2000 -alueen pinta-ala on 200 hehtaaria. Kaikki siihen kuuluvat kohteet ovat vesi- ja rantakasvillisuudeltaan runsaita lahtia, joiden linnusto on edustava. Natura 2000 -alue on suojeltu lintudirektiivin perusteella. Alueen suojeluperusteena mainitaan 13 lintudirektiivin liitteen I lajia ja 13 lintudirektiivissä nimeämätöntä muuttolintulajia.

Kuva 9. Tuusulanjärven lintuveden NatuNra 2000 -alueeseen kuuluva kohde (vihreä rajaus) ja Anttilanrannan selvitysalue (punainen rajaus).

Kuva 10. Anttilanrannan lähteikön sijainti (punainen piste).

8.2 Etelärannan lähteikkö

Natura 2000 -alueen rajalla, ranta-alueen eteläpäässä lähellä pellonreunaa (kuva 10), on noin aarin laajuinen tihkupinta- ja avolähteikkö, jossa on useita lähteensilmäkkeitä. Niistä laajin on noin 2 m²:n suuruinen. Lähteikön vesi purkautuu pieninä puroina ja pintavaluntana järven rantaan. Lähteikön kasvillisuus on melko vaatimatonta. Lajistoon kuuluvat mm. purolitukka, rantalpi, ojakellukka, järvikorte ja hiirenporras. Lähteikkö (kuva 11) on luonnontilainen, joten se on vesilain 2 luvun 11 §:n mukainen kohde, jonka luonnontilan vaarantaminen on kielletty.

Kuva 11. Anttilanrannan lähteikköä heinäkuussa 2013. Vasemmassa alakulmassa erottuu tummana yksi pohjaveden purkautumiskohdista.

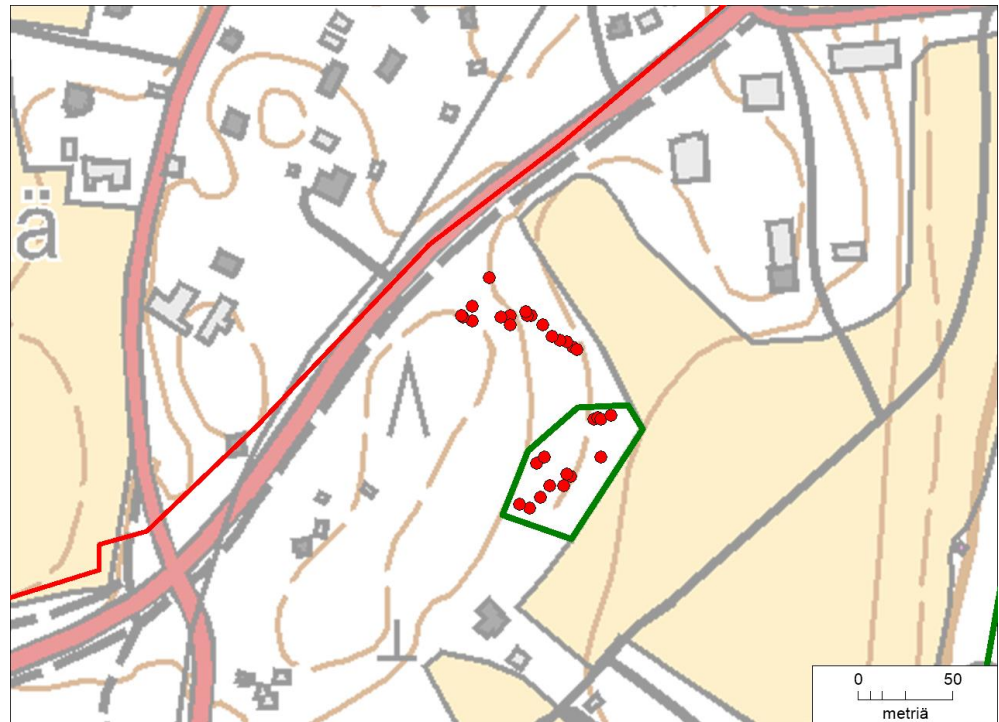
8.3 Pähkinäpensaslehto

Selvitysalueen länsireunassa, matalan mäen itä- ja koillisrinteellä kasvaa useita kymmeniä pähkinäpensaita (kuva 12). Koillisrinteen pensaat kasvavat harvennetussa tuoreen kankaan metsässä. Pensaita on noin 30. Kohde ei puuston käsittelyn jäljiltä täytä luonnonsuojelulain mukaisen suojeltavan luontotyypin tunnusmerkkejä.

Itärinteen esiintymä (noin 35 isoa pähkinäpensasta) on säilynyt huomattavasti paremmin. Pähkinäpensaat kasvavat kivikkoisessa rinteessä, jossa on ylispuustona suuria kuusia, koivuja ja muutama runkopuiksi varttunut vaahtera. Alikasvoksena on mm. vaahteraa ja pensaskerrossa taikinamarjaa.

Kasvillisuus on käenkaali–oravanmarjatyypin lehtoa. Kenttäkerroksen valtalajeina ovat käenkaali, kielo, valkovuokko ja nuokkuhelmikkä. Niukempaan esiintyviin kasveihin kuuluu mm. sinivuokko.

Lehdon puustoa on harvennettu joitakin vuosikymmeniä sitten, mutta alue on muutoin luonnontilainen. Pähkinäpensaat ovat suuria ja monirunkoisia (suurimmat 5–7 m korkeita). Pähkinäpensaslehto täyttää luonnonsuojelun 29 §:n mukaisen suojeltavan luontotyypin kriteerit (yli kaksi metriä korkeita pähkinäpensaita yli 20 kpl hehtaarilla; alue luonnontilaiseen verrattava). Rehevät lehtolaikut ovat myös metsälain mukaisia erityisen tärkeitä elinympäristöjä.

Kuva 12. Suojellun luontotyypin kriteerit täyttävä pähkinäpensaslehto (vihreä rajaus) sekä pähkinäpensaiden kasvupaikat (punaiset pisteet, yksi tai useita pensaita kussakin pisteessä) selvitysalueen länsireunassa.

9 SUOSITUKSET

Natura 2000 -alueen ja peltojen väliselle kapealle rantametsä- ja -pensaikko-kaistaleelle ei tulisi osoittaa nykytilannetta muuttavaa maankäyttöä. Kaistaleella on merkitystä Natura 2000 -alueen suojavyöhykkeenä, sillä on linnustollista arvoa ja vesilain suojelema lähteikkö. Alue on osittain lepakoiden tärkeää saalistusaluetta ja suojaa rannalla saalistavien vesisiippojen käyttämää aluetta. Rantametsä toimii myös pohjois-eteläsuuntaisena ekologisena yhteytenä muutoin peltojen ja rakennettujen alueiden luonnehtimalla alueella.

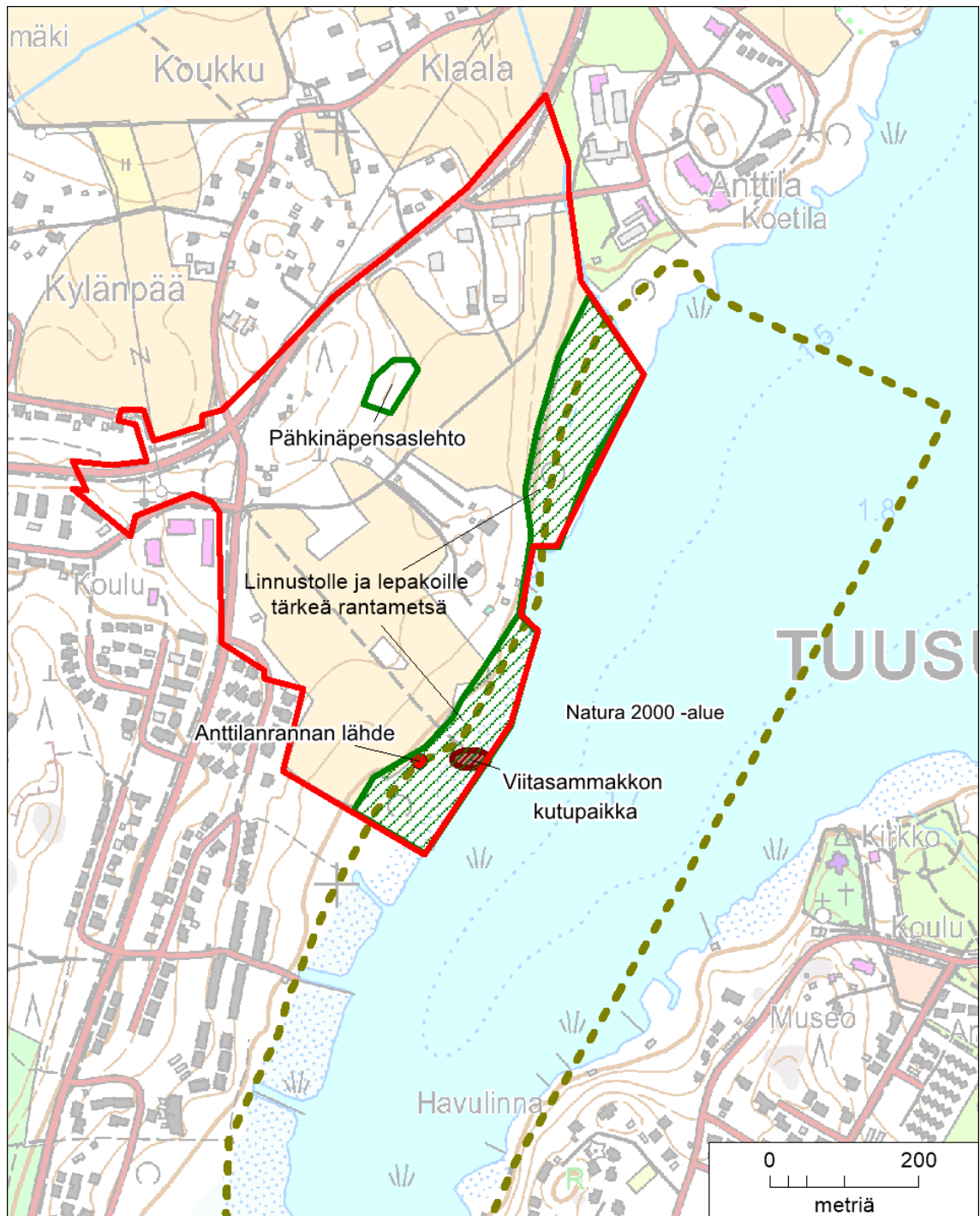
Luokkaan II kuuluvat tärkeät lepakkoalueet (kuva 8) tulee säilyttää nykytilassaan. Myöskään alueiden välittömään läheisyyteen ei tule osoittaa

luonnonoloja muuttavaa maankäyttöä. Luokkaan III kuuluvat alueet (kuva 8) tulee huomioida kaavoituksessa mahdollisuuksien mukaan.

Kuvaan 11 rajattu pähkinäpensaslehto tulisi osoittaa kaavassa luonnon-suojelualueeksi, sillä se täyttää suojellun luontotyypin kriteerit. Rajatun alueen pohjoispuolella kasvavat pähkinäpensaat tulisi pyrkiä säilyttämään esimerkiksi viheralueen osana.

10 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Helminen, S.-L. & Jokinen, K. 2009: Tuusulan kaava-alueiden liito-oravaselvitys 2009. Jouhisarantie, Gustavelund, Anttilanranta, Ridajärventie, Halkivaha III. – Ympäristötutkimus Yrjölä Oy. 5 s.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988: Maalintujen kartoituslaskentaohjeet. – Teoksessa: Koskimies, P. & Väisänen, R. A. (toim.): Linnustonseurannan havainnointiohjeet. 2. painos. – Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki, ss. 58–70.
- Luontotieto Keiron Oy 2011: Tuusulan yleiskaava. Luontoselvitys 2011. – Tuusulan kunta. 80 s. + karttaliitteet.
- Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010: Suomen lajien uhanalaisuus. Punainen kirja 2010. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 685 s.
- Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008a: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 1. Tulokset ja arvioinnin perusteet. – Suomen ympäristö 8/2008:1–264.
- Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008b: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 2. Luontotyyppien kuvaukset. – Suomen ympäristö 8/2008:1–572.
- Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. – Suomen ympäristö 742:1–113.
- Suomen Lepakkotieteellinen yhdistys 2012: Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry:n suositus lepakkokartoituksista luontokartoittajille, tilaajille ja viranomaisille. 7 s.
- Söderman, T. 2003: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi – kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. – Ympäristö-opas 109:1–196.

Liite 1. Anttilanrannan luontokohteet. Rantametsä toimii myös pohjois-eteläsuuntaisena eläinten kulureittinä. Selvitysalue on rajattu punaisella viivalla.